

Літературна медієвістика

УДК 821.161.2'04(091)

Світлана Борщ (Київ)

СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ» ІВАНА ФРАНКА (на прикладі пам'яток домонгольського періоду)

Дискурс розуміємо за Мішелем Фуко як сукупність висловлювань, що належать одній системі формацій [6, с. 107] (дискурсивні формації: наука, ідеологія, теорія чи область об'єктивності [6, с. 38]). Дискурс — це тонка поверхня контакту мови й реальності, де змішуються лексика й досвід: «Коли ми аналізуємо дискурси, то бачимо, як зникають жорсткі зв'язки слів та речей і звільнюються сукупності правил, котрі зумовлюють дискурсивну практику». Дискурси — не сукупності знаків (означників, котрі відсилають до змісту чи наочного зображення), а практика, що систематично формує об'єкти, про які ці дискурси говорять [6, с. 49]. В основу дискурсу М. Фуко ставить висловлювання як акт мовлення.

Завданням свого дослідження ми вбачаємо аналіз актів мовлення І. Франка на предмет виявлення стратегій і тактик репрезентації української середньовічної літератури в зазначеній праці науковця.

Стратегія — план оптимальної реалізації комунікативних намірів, що враховує об'єктивні й суб'єктивні фактори та умови, в яких відбувається акт комунікації, і котрі, в свою чергу, зумовлюють структуру тексту. Кожна стратегія дискурсу реалізується завдяки використанню певного набору тактик. Тактика — це конкретний етап реалізації комунікативної стратегії, який визначається інтенцією мовця, експлікованою сукупністю прийомів, що зумовлюють використання мовних засобів [4].

Об'єкт нашого дослідження — дискурс української середньовічної літератури.

Предмет — стратегії й тактики як системотворчі ознаки дискурсу.

Актуальність роботи вбачаємо в тому, що питання авторських мовних конструкцій та їхнього функціонування в межах історико-літературних текстів є перспективним в розвитку самої історії літератури як науки [1].

Грунтовне дослідження з проблеми «Іван Франко і давня українська література» маємо в роботі Василя Микитася (80-і роки ХХ ст.) [3], проте його книга має характерну радянську

заангажованість і потребує нового переосмислення. Апокрифіку І. Франка як цілісний феномен успішно вивчає сучасна дослідниця Ярослава Мельник [2].

Мета нашої роботи — з'ясувати один із системотворчих аспектів дискурсу української середньовічної літератури в «Історії української літератури» І. Франка (на прикладі пам'яток домонгольського періоду), а саме, стратегії й тактики як способи спілкування, що регулюють такий тип комунікативної діяльності, котрий називається дискурсом. Зазначимо, що до системотворчих ознак дискурсу об'єкту відносять також учасників, мету, базові цінності, функції, що реалізуються в дискурсі, дискурсивні формули [4]. Майбутні дослідження в цьому напрямі можуть бути пов'язані з комплексним вивченням названих системотворчих ознак у дискурсі української середньовічної літератури І. Франка.

«Історія української літератури» І. Франка — це, передусім, заповнення прогалін, лакун, доповнення існуючих історій української літератури (аналізу праць попередників дослідник присвятив значне місце в першому розділі своєї роботи, однак залишив праці Омеляна Огоновського, Миколи Петрова й Миколи Дашкевича для другої частини «Історії», котрої ми не маємо). По-друге, це методологічне визначення предмету дослідження. По-третє, практичне втілення задуманого і по-четверте, кладяць дискурсивних прочитань ментальності І. Франка й тогочасних поглядів на українську середньовічну літературу.

Домонгольському періодові давньої української літератури присвячено у Франковій «Історії» сім розділів. Матеріал учений групує так: четвертий розділ названо «Початки південноруської літератури» (містить загальні зауваження, коротку інформацію про переклади й детальну характеристику збірників); п'ятий розділ присвячено історіографії й праву Київської Русі; шостий розділ — «Агіографія і паломники»; сьомий розділ — «Релігійна полеміка»; у восьмому розділі науковець аналізує проповіді й повчання; дев'ятий розділ — «Повісті і притчі»; десятий розділ — «Староруська поезія».

У розгляді І. Франком літератури домонгольського періоду можна виявити стратегії позитивності, українськості та стратегію вивчення української літератури в контексті світової.

Стратегія позитивності — в значенні позитивного знання, заснованого на досвіді, фактах — реалізована в тактиках верифікації; методологічного підходу до вивчення української середньовічної літератури; акцентування позитивного знання; й у тактиці негативних характеристик/порівнянь.

1. Тактика верифікації — установлення дійсності, перевірка істинності — ясно звучить у І. Франка в пасажі про полеміку із юдеями в тексті Тлумачної Палей: «аналогія — не свідoctво; символізація — не доказ» [5, с. 122]. Верифікація українського походження чи редагування давніх пам'яток — методологічна настанова вченого. Обережні висновки І. Франко робить лише після з'ясування їхнього грецького оригіналу: наприклад, Измарагд має «...звиш 40 статей, яких оригіналів нема у грецьких письменників і які, таким робом, являються *нашим літературним доробком* [у даному випадку й надалі усі виділення курсивом у тексті наші — С. Б.]» [5, с. 76]. Серед кількох грецьких редакцій «Девгенійового діяння» досі не знайдено такої, котра повністю відповідала би українському текстові, тому «*можна прийняти думку, що се не був переклад, а свобідна перерібка візантійського оригіналу*» [5, с. 164–165].

Недостатня кількість фактів у «Повчанні» Мономаха щодо політичного плану єднання всієї Русі під однією владою дає можливість вченому зробити узагальнення — це «найліпший доказ, що у нього таких планів не було і що маємо тут діло з *ідеєю чисто літературною*, що держалася в кругах бояр і міщан та була байдужа князям, що дбали кожний за своє право і свої уділи» [5, с. 148]. Бачимо, що поняття «доказу» протиставлене поняттю «суто літературної ідеї».

2. Методологія вивчення української середньовічної літератури звучить абсолютно сучасно: «Нам тепер ... нелегко уявити собі той стан душ ... а тільки зі *становища власне таких душ* ми могли би відчутти вартість і донеслість нашої старої літератури» [5, с. 65]. До белетристичних, із сучасного погляду, творів — Александрії, Троянської історії, повісті про Варлаама та Йоасафа, оповідань про святих Зосима, Онуфрія, Марію Єгипетську, Олексія чоловіка Божого, апокрифічних «Откровенія Мефодія Патарського», Павлового Откровенія, Хождения Богородиці по муках — «наші предки прикладали *інишу міру* і цінили їх коли вже не на рівні з Письмом Святим, то все-таки як шановну церковну традицію, що входить також у обсяг Божого «откровенія» [5, с. 163]. І. Франко моделює ситуацію, дивиться очима давнього

українця: «Коли чоловік навчиться читати, то його, певно, кортить читати щось. Доки віра в «душеполезність» читання святих книг перемагає нудоту, доти він читає за спасеніє душі; та швидко він починає шукати чогось цікавішого, забавнішого» [5, с. 159]. Начебто магічні книжки виявляються нецікавими дурницями: Мартолої (збірники асторологічних статей), Путники, Лунники. Цікавіші апокрифічні оповідання, «які <...> ведуть <...> фантазію в невідомі країни чарів, роблять її свідком дивних пригод, найрізніших чудес або сентиментальних почувань» [5, с. 159]. Із повісті про Акіра премудрого наші предки, зазначає І. Франко, вподобали два розширені повчання: «і для того де в яких копіях оповідання пропущено зовсім, а переписувано самі отакі мудрі речення під титулом «Поученія отця к чаду» [5, с. 164]. Великою популярністю користувалися притчі: проповіді Климента, його похвала святому Костянтину Солунському, повість про Варлаама та Йоасафа, писання Єфрема Сиріна, Ізмаргад та інші руські збірники «були густо натикані такими притчами» [5, с. 166].

Дослідник поступово складає портрет давнього українця: «Певно, поза світом книжників аскетів та доктринерів було й на Русі інше, свобідніше життя, були купці, що бували по світі, і не одну [історію] могли б оповісти, були дружини княжі, яких заняття — лови та війни — давали також багатий матеріал до оповідань, які для розривки любили слухати оповідань і пісень, були й співаки, музиканти, скоморохи, імпровізатори і дійсні поети» [5, с. 181].

І. Франко не знає про топос скромності, бере на віру — «Автор сам признається, що він мало дотепний до складання проповідей, гідних великих празників» — слова Кирила Туровського: «Мы же нищи есмы словомъ и умомъ мутни, не имущы огня святого духа на слаженіє душеполезныхъ словесъ» [5, с. 144]. Науковець вважає, що автор слова на відновлення Десятинної церкви виправдовується, говорячи, що своїм «непотребнымъ языкомъ <...> отъ многа мало написавъ, аще не по чину, яко грубъ сый» [5, с. 149]. Топос скромності печерського ченця Полікарпа в його посланні до Акиндина дратує дослідника: «якась нещирість, якась «смиреніє паче гордості» віє справді з сього крутого мотивування» [5, с. 151].

3. Тактика зосередження на позитивному знанні, його акцентування, навіть, інколи на шкоду обраному методологічному напрямку — розгляду давньої літератури зсередини її часу. Паломник Данила І. Франко цінує за «простоту, ясність стилю і точність в малюванні речей», що, зрештою, мусить бути притаманним реалістичним творам нового часу [5, с. 112]. На Києво-Печерський патерик науковець дивиться очима людини сучасної прогресивним ідеям своєї доби: «Патерик і досі не перестав бути книгою гуманною і добродійною, хоч його чуда і у найвірніших викликають усміх» [5, с. 109].

І. Франко відшукує автобіографічні факти, звертає пильну увагу на «відгуки індивідуальної душі» у «Покаянному каноні» Кирила Туровського. Про загальні місця пам'ятки дослідник говорить так, начебто це недолік тексту: «Певна річ, значна часть сього канону повторює обов'язкові формули таких творів, молитви до Бога, до Пресвятої Діви, до Святого Духа; але в кождім ірмосі... стоїть строфа, яку можна вважати справді поетичним відгомонам чуття нашого поета... так сказати, автобіографічні строфки... як ті про тщеслав'є та ложне многословіє, про потяг до світських радощів і навіть до багатства, могли містити в собі зерно дійсної правди, особливо коли автор міряв усе аскетичною мірою» [5, с. 179–181].

Більш реалістичний дух відчуває науковець у давніх піснях, що збереглися у «Слові о полку Ігоревім». Пісня про Всеслава, котра, на думку дослідника, із самим «Словом» не має нічого спільного, «попсована» й «побаламучена» редактором. Проте, поет чує поета. І. Франко вловлює зрозумілий йому тон і спосіб трактування малюнка: «так і чути, як тут клекотить життя, думка рветься кудись у далечінь, пристрасть оживлює рухи. Перед нами силует нормандського вікінга, якому занадто тісно на світі» [5, с. 182]. Ще більше зіпсованим видається досліднику уривок пісні на смерть Ізяслава Васильковича. «Слово о полку Ігоревім» І. Франко вважає третьою піснею князівських часів, що дійшла до нас у дуже зміненій формі. Дослідник гостро розкритикував пізнішого компілятора, котрий «перейнявши від автора пісні про Ігоря його гарячий патріотизм ... силкувався підмазати його історіософічними доктринами, що псують властивий образ тодішнього життя» [5, с. 184].

4. Тактика негативних характеристик/порівнянь: «давнє» в роботі І. Франка часто дорівнює «примітивному». Науковець дивиться з висоти свого століття: «Християнська догматика заспокоювала розум тогочасних людей, малюючи їм велику драму упадку і поєднання людей

з Богом, драму наскрізь фантастичну, але збудовану якраз на лад *тодішніх нерозвитих умів*, які скрізь шукали чуда, а не вміли бачити того, що *діється довкола них*» [5, с. 116]. Напрошується висновок про перевагу «теперішнього» покоління над «колишнім». Часова перспектива, натяк на розвиток і прогрес жанру знаходимо у висловлюванні про «Девгенійове діяння»: «зміст повісті... вводить нас у світ середньовікового романтизму, перших хрестових походів з їх культом дам і сентиментальною любов'ю, хоча тут *усе ще* визначається *примітивністю*» [5, с. 164]. Переїзд Володимира Мономаха із Чернігова до Переяслава із його «Повчання» зацікавив І. Франка своїм реалізмом, однак, усе ж таки, «*примітивним*» [5, с. 147–148].

Можемо зробити висновок про недотримання методологічного курсу у зв'язку зі стратегією позитивності: науковець підвладний своєму часові й дивиться на давню літературу очима реаліста, котрий працює в період панування позитивного знання.

Стратегія вивчення української середньовічної літератури в контексті світової. І. Франко не відокремлює, не вириває Україну й українську літературу зі світового бачення. Тактики: ґрунтовного підготовчого етапу; розгляду світової літератури як літератури широкого ареалу на Північ і Південь, Схід і Захід від теперішньої України; порівняльного методу.

1. Тактика ґрунтовного підготовчого етапу. «Історія української літератури» І. Франка починається розлогим пропедевтичним оглядом розвитку літератури від з'ясування основних термінів і зародження ідеї знакового письма до початку власне української літератури. Це розділ перший «Теорія і розвій історії літератури» [5, с. 7–22], розділ другий «Мораво-паннонське письменство» [5, с. 22–42], розділ третій «Староболгарське письменство» [5, с. 42–64].

2. Тактика розгляду світової літератури як літератури широкого євразійського ареалу, Індії та середземноморських берегів Африки: на Північ і Південь, Схід і Захід від теперішньої України. Наприклад, ідеали *азіатського* та *єгипетського* аскетизму на терени Європи прийшли завдяки християнству: «Християнська етика внесла поперед усього ідею нагороди й кари зі всіми страховищами пекла, внесла в життя <...> пости і поклони, обов'язкову покору і обов'язкове вбожество духу і властиву всім аскетам гордість, що ось-то нема нікого понад мене» [5, с. 116–117]. Дивовижні *індійські* народи бентежили фантазію давніх українців зі «Сказання о Індії багатой»: «Отсе оповідання тоді ж, у XIII в., дійшло також на Русь і було багато разів переписуване, а його відгуки <...> перейшли також в уста нашого народу» [5, с. 165]. Перші взірці агіографічних писань, зазначає І. Франко, отримала Київська Русь із *Греції*, точніше з *Болгарії*, в перекладі Четьїх-міней [5, с. 100]. Початковий літопис, на переконання вченого — це компіляція «виривків із *грецьких* хронографів, виписок із житій святих та народних пісень і придворних князівсько-боярських саг, опертих переважно на *норманських* мотивах» [5, с. 86]. У першому розділі «Історії української літератури» І. Франко порівнює із невід'ємними формами світовідчуття сучасної людини — як-то час і простір — релігійні ідеї єдності й трійці, святості й гріха, земного й потойбічного світу, первісної провини, Божої ласки й Страшного Суду — всі ці вірування, зазначає дослідник, є результатом багатовікового вироблення культурного типу, що постав у річищі Тигру та Євфрату: «ми й досі молимося формулами, вдуманими в старім Вавілоні <...> ми несвідомо топчемо сліди, протерті перед многими тисячоліттями думками, фантазією та культурною працею *вавілонців, ассирійців та єгиптян*» [5, с. 9–10].

3. Тактика порівняльного методу прописана науковцем на перших сторінках «Історії української літератури»: «При кожній літературній появі, а особливо при кожній новій течії він [новочасний історик літератури] мусить розрізняти своєрідно національне від загально міжнародного: національний зміст у міжнародній формі і національну форму, в яку відлито міжнародний зміст» [5, с. 10]. Мандрівними оповіданнями називає І. Франко апологи та притчі про життя тварин: «Наша Русь здавна слаба була на вигадки в тім напрямі, і для того майже всі казкові, байкові та загалом літературні мотиви, про які маємо відомості в наших старих писаннях, були так звані *мандровані*, приходили до нас чи то з Греції, чи через жидів, чи через азійських степовиків, що черпали ті теми посередньо чи безпосередньо з багатой на такі вигадки Індії» [5, с. 160]. Справді *гомерівський* малюнок бачить науковець у пісні — відзначимо, що дослідник вважає цей уривок переказом саги — з Початкового літопису про напад печенігів на Київ: обмін конями й зброєю між руським Претичем-воєводою та печенізьким князем І. Франко порівнює з аналогічною сценою «Ліади» про ахейця Діомеда й троянського союзника Главка [5, с. 179].

Стратегія українськості реалізована в таких тактиках: подання українського як щиронародного; вишукування оригінальних текстів та/або епізодів в перекладних пам'ятках; тактика оціночних суджень; тактика діалогу.

1. Тактика подання українського як щиронародного (наприклад, мови, вірувань), хорошого (конотація хорошого, доброго). В один семантичний ряд І. Франко ставить поняття народне = українське = людське й протиставляє їх церковному = запозиченому (наприклад, болгарському) = книжному. Науковець підносить народну мову: «маємо в нашій [давній] літературі немало творів, писаних і перекладених *чистісінькою, прегарною народною мовою*» [5, с. 68]. До таких творів дослідник відносить Святославові збірники: «Лексика, форми, стиль — усе там *щиронародне, українське*, взяте з уст тодішнього люду; *церковщиною*, себто *болгарщиною*, ані не пахне» [5, с. 68–69]. На переконання вченого, чернець-компілятор Початкового літопису не знав життя й традицій народу, християнство для нього було синонімом цивілізації, «а всякі старі вірування, пісні, танці та звичаї (приміром, многоженство) об'явом дикості» [5, с. 86]. І. Франко реабілітує характеристику звичаїв руських племен у «Повісті временних літ», адже «звіряче» життя поган — це «образ <...> продиктований погордою християнина». Вчений спирається на артефакти й писемні докази: «Археологічні розкопки, свідoctва чужинців і пам'ятки нашої людової традиції показують нам, що наші предки на початку своєї історичної ери *стояли вже на досить високім ступні цивілізації*» [5, с. 94].

2. Тактика, спрямована на вишукування оригінальних текстів та/або епізодів в перекладних пам'ятках. Переважно моралізаційний характер та «найменше оригінального» вбачає І. Франко у вибірках слів Іоана Златоуста. «Далеко інтересніший» для вченого зміст Ізборника 1076 р. (у порівнянні з Ізборником 1073 р.), оскільки І. Франко віддає перевагу національному: «Слово <...> о четьи книгъ», «Слово батька синові», «Наказаніє богатъмъ» — тексти з цієї пам'ятки «*правдоподібно руського походження*» [5, с. 73]. Руський текст Пролога І. Франко високо цинить за «мішаний характер», оскільки статті з Печерського патерика, притчі з повісті про Варлаама та Йоасафа, деякі слова Климента та Іоана Екзарха болгарських, Кирила Туровського, Серапіона Володимирського та безіменні повчання — це «значне число і руських агіографічних статей, і поучень та інших літературних творів, не все відомих нам із інших джерел» [5, с. 75]. Слово Данила Заточника не має «свіжих думок, але є змагання висловити ті старі думки в популярній, пластичній формі з *локальним колоритом*» [5, с. 153]. Про *українське походження* «Слова о полку Ігоревім» І. Франко не сумнівається: «Одною з найбільших трудностей для російських учених у інтерпретуванні «Слова о полку Ігореві» було те, що вони переважно не знали докладно української людової мови ані топографії і забігали не раз до Індії, Персії та до різних степовиків, пояснюючи слова загальновідомі і досі розповсюджені на Україні» [5, с. 197].

3. До тактики оціночних суджень відносимо такі акти висловлювання І. Франка, де в одному смисловому ряді стоять поняття національного та ціннісного, й між цими поняттями можна провести логічний зв'язок. Наприклад, таке порівняння перекладних творів із збірниками Київської Русі: «*Важніші* з літературного погляду і *далеко популярніші* від тих перекладів були різномодні збірники, редаговані на Русі і зложені почасти з текстів, перекладених із грецького, а почасти з *оригінальних* болгарських та руських творів» [5, с. 72–73]. І. Франко звертає увагу на феномен оригінальності, що тут звучить синонімом українськості: «...можемо сказати, що майже кождий із давніх українсько-руських рукописів виявляє в рамках загальної норми значні *індивідуальні різниці* в доборі і розкладі матеріалу, не говорячи вже *про мову*» [5, с. 73]. У твердженні про полеміки — «*Найцікавіші* з літературного огляду, бо *найдавніші*, були полеміки з останками поганства, з поганськими обрядами та віруваннями» — можемо констатувати, що І. Франко підкреслює цінність своєї пильної уваги до вірувань давніх слов'ян [5, с. 117].

4. Тактика діалогу. Адресати І. Франка, як правило, імпліцитні. Захищаючи творчі можливості давніх копіїстів, науковець вступає в діалог із іншими учасниками дискурсу української середньовічної літератури, в цьому випадку — з анонімним адресатом: «більшість збірок дійшла до нас, і то звичайно в кількох редакціях, що різко промовляє против того з *деяких сторін голошеного закиду*, що стара Русь задовольнялася пасивним перейманням старих болгарських перекладів та механічним перекладанням і переписуванням раз усвячених рукописів» [5, с. 73]. Науковець вважає, «треба признати рацію *тим критикам*, які бачили в Початковій літописі від смерті Святослава якусь перерву, немов іншу руку; се справді так <...>

Першою пробою справжньої історіографії на руським ґрунті треба вважати ту часть Початкової літописі, що говорить про панування Володимира Великого» [5, с. 84].

І. Франко заперечує проти думки, за якою «*Підношено іноді в докір Візантії, що вона дала нам із своїх духових скарбів тільки те пліхше, так сказати, вульгарне, церковне та ортодоксальне*». Дослідник обережний, однак наполегливий у висновках: «*Мені здається, що такі докори не оправдані*», оскільки, по-перше, русини, як і болгари та серби, брали те, що було їм «по дзбю», по-друге, Візантія XI–XII вв. не могла дати «того, що в неї самої не було духовою власністю» [5, с. 72].

Отже, І. Франко як історик літератури й науковець-позитивіст дорівнює І. Франкові-патріоту: в своїй ґрунтовній праці дослідник бачить можливості для реалізації феномену національної літератури.

Література:

1. Агеєва В. Історія української літератури в Україні — проблеми та виклики сьогодення [Електронний ресурс] / Віра Агеєва // Сучасність. — 2010. — № 5. Режим доступу : <http://vsiknygy.net.ua/neformat/6244/#more-624>.
2. Мельник Я. Іван Франко й *biblia arosypha* / Ярослава Мельник. — Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2006. — 512 с.
3. Микитась В. Л. Іван Франко як дослідник давньої української літератури / Василь Лазаревич Микитась. — К. : Наукова думка, 1988. — 320 с.
4. Михалева О. Л. Лекція: «Дискурс об'єкта vs дискурс суб'єкта: системообразующие признаки» [Електронний ресурс] / О. Л. Михалева. — Иркутский гос. ун-т, кафедра русск. яз. и общего языкознания, 2006-2011. Режим доступу : <http://www.rus-lang.com/education/discipline/philology/disrurs/material/material20/>.
5. Франко І. Історія української літератури. Частина перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського / Іван Франко // Франко І. Збір. творів : у 50 т. — Київ : Наукова думка, 1981. — Т. 40. — С. 7–370.
6. Фуко М. Археологія знання [Електронний ресурс] / Мишель Фуко ; [пер. с фр. С. Митина, Д. Стасова; общ. ред. Бр. Левченко]. — К. : Ника-Центр, 1996. — 208 с. Режим доступу : <http://www.koob.ru>.

Strategies and Tactics of the Discourse of Ukrainian Medieval Literature in Ivan Franko's «A History of Ukrainian Literature» (Based on Pre-mongolian Period Consideration)

The article deals with the characteristics of the positivist strategy, Ukrainian strategy and the strategy of Ukrainian literature examining in the context of the world literature. The paper focuses on the analysis of the tactics present in these three strategies. The research is based on the discourse analysis method; Ivan Franko's mentality is also taken into consideration.

УДК 821.16.02БАР:821.16.1.2.0'04

Дарія Лукьяненко (Миколаїв)

БАРОКОВІ КОНЦЕПТИ У ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ФІЛЯНСЬКОГО ТА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Поетична спадщина Миколи Філянського від 20-х років ХХ століття до сьогодні залишається малодослідженою, а тому становить літературознавчий інтерес, зокрема в аспекті визначення художніх концептів того чи іншого літературного напрямку. Це пояснюється насамперед тим, що мистецьку спрямованість творчого доробку поета у відгуках його сучасників та у більш пізніх дослідженнях оцінено неоднозначно. Так, Валерій Шевчук у передмові до видання поезій Філянського 1988 року визначає у них домінуючі риси